

УДК 821.161.2 «17»

ВЕЛИЧКОВСЬКА Юлія – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри слов'янської філології та журналістики, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, вул. Дж. Маккейна, 33, Київ, 02000, Україна (y.velychkovska@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4560-6447>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.51.3>

Бібліографічний опис статті: Величковська, Ю. (2022). Образ козака-воїна в українській літературі XVIII століття. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 51, 22–28, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.51.3>

ОБРАЗ КОЗАКА-ВОІНА В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ XVIII СТОЛІТТЯ

Анотація. У статті вперше розглянуто початкові етапи формування образу козака-воїна в національній літературі XVIII століття у взаємозв'язку з фольклорною спадщиною нашого народу та світоглядними поглядами митців слова. Звернення до загальнонаукових та культурно-історичного методів допомогло з'ясувати, що величний образ козака-воїна вперше постає на сторінках літописів Самовидця, Г. Граб'янки, С. Величка, М. Плиски, Г. Покаса, «Історія русів», щоденників П. Орлика, М. Ханенка, Я. Марковича, П. Апостола, гетьманської канцелярії 1722–1723 рр., історичної драми «Милість Божія» невідомого автора, діалогу «Розмова Великоросії з Малоросією» С. Дівовича та віршованої хроніки «Героїчні вірші» Іоанна Уманського. Метод постколоніальної критики уможливив твердження, що образи Северина Наливайка, Максима Кривоноса, Івана Сірка, Івана Богуна, Івана Золотаренка, Тимоша Хмельницького, а також збірні козацькі образи у всіх творах тогочасної національної літератури постають символами антиколоніального спротиву нашого народу проти чужоземних поневолювачів. Як і в текстах дум та історичних пісень, козаки в літописній прозі XVIII ст. зображені мужніми, відважними, розумними та розсудливими оборонцями рідної землі. Доведено, що образам козацьких ватажків літописці надають перевагу над гетьманськими образами. Образ Івана Сірка літописною спадщиною XVIII ст. наділений елементами дохристиянської міфології. Віршована хроніка «Героїчні вірші» Іоанна Уманського в збірному образі козаків уособлює найкращі риси нашого козацтва. Системний аналіз різножанрових творів української літератури XVIII століття дав змогу виявити як погляди тогочасних українців на образи козаків-захисників, втілені у фольклорній спадщині нашого народу, так і індивідуально-авторські й засвідчити процес розбудови антиколоніального спротиву по всій території тодішньої України.

Ключові слова: літопис, щоденник, історична драма, віршована хроніка, художній образ.

VELYCHKOVSKA Yuliia – Candidate of Philological Sciences, Senior Lecturer of the Department of Slavic Philology and Journalism, V. I. Vernadsky Taurida National University, str. J. McCain, 33, Kyiv, 02000, Ukraine (y.velychkovska@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4560-6447>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.51.3>

To cite this article: Velychkovska, Yu. (2022). *Obraz kozaka-voina v ukrainskii literaturi XVIII stolittia* [The image of the Cossack Warrior in Ukrainian literature of the XVIII century]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filolohiia"* – *Problems of Humanities. "Philology" Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 51, 22–28, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.51.3> [in Ukrainian].

THE IMAGE OF THE COSSACK WARRIOR IN UKRAINIAN LITERATURE OF THE XVIII CENTURY

Summary. *The article examines for the first time the initial stages of the formation of the image of the Cossack Warrior in the national literature of the XVIII century in relation to the folklore heritage of our people and the artists' worldview of the word. Using the general scientific and cultural-historical methods made it possible to find out that the majestic image of the Cossack Warrior was formed for the first time on the pages of chronicles by Samovydets, H. Hrabianka, S. Velychko, M. Plyska, H. Pokas, "History of Ruthenians", diaries by P. Orlyk, M. Khanenko, Y. Markovych, P. Apostol, the Hetman's Chancellery of 1722–1723, «God's Mercy» by an unknown author, «Resurrection of the Dead» by G. Konysky, "Conversation between Great Russia and Little Russia" by S. Divovych and the verse chronicle "Heroic Verses" by Ioann Umanskyi. The method of post-colonial criticism made it possible to emphasize that the images of Severyn Nalyvaiko, Maksym Kryvonis, Ivan Sirko, Ivan Bohun, Ivan Zolotarenko, Tymish Khmelnytsky, as well as collective Cossack images in all presented works of the national literature of that time are symbols of the anti-colonial resistance of our people against foreign enslavers. Similar to the thoughts and historical songs of the Cossacks in the chronicle prose of the XVIII century depicted as courageous, brave, intelligent and prudent defenders of their native land. It has been proven that chroniclers prefer images of Cossack leaders over Hetman images. Historical heritage of the XVIII century endows the image of Ivan Sirko with elements of pre-Christian mythology. The collective image of the Cossacks in the poetic chronicle «Heroic Poems» by Ioann Umansky embodies the best features of our Cossacks. A systematic analysis of various genre works of Ukrainian literature of the XVIII century made it possible to reveal both the views of contemporary Ukrainians on the images of Cossack defenders, which were embodied through the folklore heritage of our people, as well as individual and authorial views, presenting the process of building anti-colonial resistance throughout the territory of an ancient Ukraine.*

Key words: *chronicle, diary, historical drama, poetic chronicle, artistic image.*

Постановка проблеми. Будучи органічним продовженням фольклорної спадщини народу та культурних набутків часів Київської Русі, національна література XVIII ст. презентує усталене в народі розуміння образу козака, співвідносного з поняттями «захисник», «лицар», «християнин», «воля». Козак став символом нації, яка бореться за власні права й вольності.

Від XVIII ст. образ козака-воїна, що став вираженням ідей роксолянського сарматизму й хозаризму, подибуємо на сторінках літописів Самовидця, Г. Граб'янки, С. Величка, М. Плиски, Г. Покаса, «Історії русів», щоденників П. Орлика, М. Ханенка, Я. Марковича, П. Апостола, гетьманської канцелярії 1722–1723 рр., історичної драми «Милість Божія» невідомого автора, діалогу «Розмова Великої Росії з Малою Росією» С. Дівовича та віршованої хроніки «Героїчні вірші» Іоанна Уманського. Водночас цей образ привносить у літературу «козацький міф» (Б. Крися), що стає свідченням нашої історії, відважної боротьби українців за свою волю та самостійність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен козацтва викликав неабияку

зацікавленість у таких українських істориків, як М. Максимович, І. Срезневський, В. Антонович, М. Костомаров, М. Драгоманов та ін. Відображення образу козака у польському мистецтві вивчали О. Ковалевська, Є. Козловська, Д. Сосновська, О. Федорчук та ін. Художню трансформацію образу козака в українському історичному епосі досліджували М. Грушевський, П. Куліш, М. Максимович, Н. Рудаків, В. Сокол, І. Франко. Художньо-історичні образи козаків, засвідчені в літературі романтизму, розглянуто в працях Т. Бовсунівської, М. Брацкої, М. Зерова, Б. Крися, Н. Малиновської, П. Хропка, В. Щербака та ін. Згадки про ці ключові образи літописної спадщини нашого народу виявляємо також у доробку М. Возняка, М. Грушевського, Д. Дорошенка, В. Кречотеня, Д. Наливайка, Д. Чижевського, В. Шевчука та ін. Звернув увагу на літописний образ воїна-козака й М. Корпанюк у праці «Слово. Хрест. Шабля».

Актуальність запропонованої наукової розвідки полягає в системному опрацюванні та аналізі творів національної літератури XVIII ст., які вперше подають образ козака. Її **мета** – дослідити й висвітлити першопочатки

формування образу козака-воїна, що став вираженням ідей роксолянського сарматизму й хозаризму в національній літературі подальших часів. Осмислення цього образу передбачає реалізацію таких завдань: аналіз історичного контексту XVII–XVIII ст., що вплинув на формування нових літературних тем, сюжетів і образів; дослідження впливу фольклору та авторського світогляду на розвиток образної системи національної літератури XVIII ст.; простеження антиколоніальних ідей, утілених за допомогою образів козаків.

Виклад матеріалу. Літописи презентують нам у героїко-епічному стилі художньо-історичні образи козаків-воїнів періоду національно-визвольної боротьби нашого народу проти чужоземних поневолювачів. Літописці зосереджуються насамперед на образах козацьких ватажків: Северина Наливайка, Максима Кривоноса, Івана Сірка, Івана Богуна, Івана Золотаренка, Тимоша Хмельницького, які постають в народній уяві прикладами національної відваги й усвідомленням того, що саме на «козацьких генералах» (М. Корпанюк) «лежить основний тягар усіх справ, що вони є осердям стану та основними втілювачами державницької політики» (Корпанюк, 2005, с. 740) в пригніченій колоніалізмом Козацькій Україні. Слушним треба визнати зауваження М. Корпанюка, що в історико-мемуарних творах XVIII ст. панує «образ козака-воїна, рицаря, котрий одночасно дбає і про матеріальні власні, народні потреби, захищає добробут, прагне жити заможнo, не шкодуючи заради цього сил, здоров'я, життя» (Корпанюк, 2005, с. 656).

За свідченням літописців, одним із перших козацьких діячів, хто розгорнув в Україні повноцінний повстанський рух проти поневолювачів, став С. Наливайко: «*Наливайко першим повстав на поляків*» (Збірник козацьких літописів, 2006, с. 887). Він першим показав силу й велич обезкровлених і виснажених узурпаторськими діями Польщі українців. Можна, стверджує М. Корпанюк, на основі літописів висувати, що «причиною повстання козаків під орудою Наливайка була «клята» унія» (Корпанюк, 2005, с. 257). Такої ж думки дотримується й С. Дімович у праці «Розмова Великої Росії з Малоросією»: «Гетман Наливайко Слуцк и Могилев сжег

в прах / И безмерное побил там множество ляхов» (Дімович, 1882, с. 8). Він постає першим поборником православної віри на теренах України, уособленням ідеалів козацтва.

Як і в думах та історичних піснях «Хмельницький і Барабаш», «Не дивуйтеся, добрії люди», «Ой усе лужком та все бережком», «Ой не шуми, луже, дуже і ти, зелений дубе ...», Максим Кривоніс у літописній прозі XVIII ст. зображений мужнім, відважним, розумним і розсудливим оборонцем рідної землі. Завдяки своїй військовій доблесті він стає найближчим побратимом Б. Хмельницького, його «правою рукою» у вирішальних битвах з поляками за права й свободи українців. Цитата «стояв добре приготований до битви» (Збірник козацьких літописів, 2006, с. 398) з літопису Самійла Величка вказує на серйозність підготовки полковника до військових походів, його готовність стати на захист свого народу.

Близькими до образів С. Наливайка та М. Кривоноса постають образи І. Богуна, І. Золотаренка, Т. Хмельницького й І. Сірка, до яких літописці звертаються частіше, ніж до гетьманських. Адже саме від дій козацьких полковників залежали результати битв.

Іван Богун, один із сподвижників гетьмана Богдана Хмельницького, був вправним воєначальником: «Богунове військо було справне, воно міцно оборонялося разом з рештою старшин» (Збірник козацьких літописів, 2006, с. 259). Твердження авторів літописної прози повністю збігається з рядками народної думи «Поїхав пан Хмельницький лугом Базалугом», що оповідає про чотирьох полковників (Івана Богуна, Максима Кривоноса, Мартина Пушкаря та Михайла Бороховича), які 1648 р. підтримали гетьмана у його поході проти поляків. Богун зображений хороброю, розумною й освіченою людиною. Його мудрість прирівняна до гетьманської: «Богун був справний і обережний вояк, через це, скоро-но наблизився до Чернецького» (Збірник козацьких літописів, 2006, с. 259); «Богун, відібравши кілька сот добрих козаків, нарядив їх у татарську одягу і наказав напасти на поляків з боку поля. Накинулися ці на поляків з гуком татарським, а ті подумали, що це татари прийшли козакам на підмогу, і не тільки від Монастирищ відступили,

а й з України повтікали, полишивши козакам обоз і все майно» (Збірник козацьких літописів, 2006, с. 912). М. Плиска наголошує, що перемогу над Стефаном Чернецьким здобув саме хоробрий і відважний Іван Богун: «Но когда Хмельницкий виправиль на него Богуна, тотъ часъ его Чернецкого застрелено въ битвѣ подъ Монастирищемъ и войско его распудили прочь изъ Украины ...» (Летопись Самовидца, 1878, с. 238). Величний образ І. Богуна згодом буде представлений і в творчості Т. Шевченка.

Іван Золотаренко в літописній спадщині XVIII ст. постає наближеною до Богдана Хмельницького людиною, його довіреною особою: «въ знакъ сего достоинства, даны отъ Великаго Гетмана [Б. Хмельницького. – Ю. В.] клейноды войсковые, булава и бунчукъ, меньшіе отъ другихъ и означающіе полеваго Гетмана» (Летопись Самовидца, с. 123). Літописці фіксують, що саме від розуму, завзяття, героїзму та непохитності цього чоловіка залежав успіх національно-визвольної війни. Вправний наступ козаків на Білорусь і здобуття Смоленська під орудою наказного гетьмана І. Золотаренка спричинилися до того, що «Гомель і Пропойськ з іншими тамтешніми містами здалися козакам без шкоди для себе» (Збірник козацьких літописів, 2006, с. 283) і що 1654 р. завершився блискучою перемогою козацьких військ у Білорусі та Литві. Саме ці події надихнули Є. Гребінку на створення повісті «Ніжинський полковник Золотаренко», де головним героєм постає Іван Золотаренко. Л. Мацапура стверджує, що Є. Гребінка сюжет своєї повісті побудував на основі літописних оповідей про полковника Золотаренка, почерпнутих із трактату «Історія русів» (Мацапура, 2013, с. 102).

На сторінках літописів героїзмом овіяний і образ старшого сина Б. Хмельницького – Тимоша, який відважно боронив свій народ у боях проти сусідів-узурпаторів і був великою надією свого батька та всієї України. Гетьман, козацька старшина та прості козаки пов'язували з ним можливі перспективи встановлення монаршої династії на теренах нашої держави й утвердження її прав на політичній арені Європи. Ці сподівання українців, за свідченням літописців, не були безпідставними. Адже Тиміш, попри свій юний вік (двадцяти-

річний юнак), ніколи не уникав боїв, завжди був попереду: «Хмельницький виправив у поміч сватові, волоському господареві, свого сина Тимоша з полковником Богуном і дванадцятьма тисячами добрих козаків» (Історія Русовь, 1991, с. 261); «При Збаражѣ прибыль къ Хмельницкому сынъ его, Тимошей, воротившийся изъ Молдавіи вмѣстѣ съ Мурзою Крымскимъ, Тугай Беемъ» (Історія Русовь, 1991, с. 93). Про останній бій гетьманича літописці згадують із великим жалем, наголошуючи, що після його смерті «вчинилися поміж козацького війська незгода й розрух» (Збірник козацьких літописів, 2006, с. 266). Невідомий автор літопису «Історія русів» в передромантичному стилі вдався до описання розпачу всієї України через образ старого гетьмана, який «близокъ былъ къ отчаянію извѣстнаго Царя Егея, бросившагося въ море, при появленіи на немъ черныхъ знаменъ сына своего» (Історія Русовь, 1991, с. 102]. Смерть Тимоша символізувала крах сподівань українців на встановлення повноцінного європейського державного устрою в Україні.

Тотожно до образів козацьких полковників, проте з елементами дохристиянської міфології, літописною спадщиною XVIII ст. представлений образ Івана Сірка. Він постає витязем-характерником, персонажем героїчного народного епосу, якому приписували різні надприродні здібності й таланти. Згідно з народними переказами, навіть після його смерті козаки перемагали ворогів завдяки тому, що виставляли у ході бою збережену Сіркову руку. Особливої художньої сили, за свідченням В. Шевчука, набуває літописний опис Сіркового походу на Крим і сцена загибелі перевертнів (Україна: антологія пам'яток державотворення, Т. 4, 2008, с. 209). В образі Сірка втілені нескореність і міць духу нашого народу в боротьбі проти чужоземних загарбників, а образами перевертнів заклеювано всіх українських відступників, які задля власного збагачення торгували інтересами власного народу й держави. Літописці наголошують, що Сірко твердо стояв на антиколоніальних позиціях і обстоював автономні інтереси України. Підписання угод із Московським царством, згідно з літописом Самійла Величка, Сірко називав «безвихідним рабством» (Збірник козацьких літописів,

2006, с. 567]. Його зустріч з Іваном Мазепою та оборона майбутнього гетьмана перед козацтвом набуває пророчих рис: «Панове браття, просимо вас, не убивайте цього чоловіка, може, він вам і нашій вітчизні надалі згодиться» (Збірник козацьких літописів, 2006, с. 556). Ці літописні фрагменти повертали розчавленим Московією українцям віру у власні сили, наvertsали до боротьби. Літописці фіксують надзвичайну хоробрість і силу козацького ватажка: «Сірко з усім своїм військом у змиг ока всівся на коні, вдарив сильно орду і почав налягати та разити її» (Збірник козацьких літописів, 2006, с. 566). Його міць, незламність духу, уміле долання будь-яких загроз власному життю символізує упродовж століть незламність і стійкість нашого народу й отримує своє продовження у художньо-історичних образах С. Палія («Історія русів» невідомого автора, «Палій» Л. Боровиковського, «Чернець», «Іржавець» і «Швачка» Т. Шевченка, «Битва на Кодимі» Ф. Бурлаки та «Семен Палій» Ю. Мушкетика, М. Залізняка («Гайдамаки» Т. Шевченка, «Останні орли» М. Старицького), І. Гонти («Гайдамаки» Т. Шевченка, «Гонта» Я. Стецюка), С. Гаркуші («Предання о Гаркуше» Г. Квітки-Основ'яненка, «Гаркуша, малоросийский разбойник» В. Наріжного, «Гаркуша» О. Стороженка), Устима Кармелюка («Кармелюк» Марка Вовчка, «Розбійник Кармелюк» М. Старицького, «Кармелюк» С. Васильченка) тощо.

Якостями сили, хоробрості та мужності, що відповідали народним уявленням, утіленим в історичних піснях і думках «Годі, коню, в стайні спати», «Гей, гук, мати, гук», «Семене Палію, а що ж бо ти робиш», «Наорали, ой, да насіяли, та нікому жати», «Максим козак Залізник», «Свиснув вітер, свиснув», «Вийхав Гонта та із Умані», «Ой, наварили ляхи пива», «Узяли пана Гонту», наділені історико-художні образи С. Палія, К. Гордієнка, М. Залізняка та І. Гонти.

Автор літопису «Історія русів» одним із перших у класичній художній літературі створює героїчний образ полковника Семена Палія, який «оказался великимъ воиномъ» (Історія Русовъ, 1991, с. 188) і став борцем за права та вольності свого народу. Літописець із гордістю підкреслює, що кошовому І. Сіркові «Палій во многомъ подобился»

(Історія Русовъ, 1991, с. 188). Адже полковник мав «неуступчивый духъ ... и страшный характеръ» (Історія Русовъ, 1991, с. 190), був носієм «кращих козацьких ознак і характерництва» (Корпанюк, 2012, с. 452]. Історик Дмитро Яворницький так охарактеризував його: «Палій, як і всі щирі запорожці, був поборником народовладдя на Україні, захисником особистої волі і політичної автономії, ненависником панського самовладдя й пихатості та супротивником рабства в будь-якій формі й у всіх станах» (Яворницький, Т. 3, 1992, с. 140). Так само цю історичну постать зображено в поетичних творах Л. Боровиковського й Т. Шевченка («Палій», «Чернець», «Швачка»). Належить зазначити, що саме поетичним образами С. Палія притаманні «питомі риси народного героя-оборонця від зла, несправедливості, панської ненажерливості, людинолюба й лицаря» (Корпанюк, 2005, с. 452) і що їхнє коріння – у народнопісенній творчості.

Символом відваги, жертвовності та національної честі в літописах М. Плиски, Г. Покаса та «Історія русів» постає художньо-історичний образ осавула Якіма Вечірки. Літописці підкреслюють, що Вечірка був із числа тих козаків, які одними з перших «были въ дѣйствіяхъ противъ непріятелей» (Історія Русовъ, 1991, с. 192). Автор літопису «Історія русів» у передромантичному стилі наголошує, що захист рідної землі та свого народу був його покликанням. Разом із козацькими полками він відважно виступив проти чужоземних загарбників, не пропустивши жодного бою. Загалом цей образ є узагальненим образом українських козаків, які протягом багатьох століть захищали рідний народ і рідну землю. Трагічна смерть Якіма постає символом загибелі нашого козацтва, яке, хоч на той час було ще живе (Гетьманщина за часів Катерини II), та позбавлене серця – Запорозької Січі.

Образи козаків із віршованої хроніки «Героїчні вірші» Іоанна Уманського уособлюють найкращі риси нашого козацтва, яке боролось за віру й правду на своїй землі протягом багатьох віків і стало своєрідним символом визвольних змагань нашого народу. Автор наголошує, що в ті часи козацтво мало неабияку силу й відвагу: «Ганяли, як зайцов,

татар боязливих, / Губили, як волков, драпіжних і лестивих» (Українська література XVIII ст., 1983, с. 78) і було безжалісним до своїх ворогів («Татар, янчар, жадних кровію напоїли, / Труп їх птицям, звірям на снід порубили») (Українська література XVIII ст., 1983, с. 78).

Висновки. Загалом увесь масив козацького образотворення XVIII століття пройнятий національно-визвольними ідеями, пафосом звеличення народних ватажків і козаків-витязів, які з винятковою силою, мудрістю та відвагою стали на шлях боротьби з супротивниками свого народу. Романтичне сприй-

мання козацтва в поетичних творах Л. Боровиковського, А. Метлинського, Т. Шевченка, оповіданнях «Кіндрат Бубненко-Швидкий», «Прокіп Іванович», «Дорош» і «Мірошник» О. Стороженка та романах «Михайло Чарнишенко», «Чорна рада» П. Куліша ґрунтувалося на тенденціях образотворення XVIII століття та фольклорної спадщини нашого народу. Подальші перспективи дослідження пов'язані з поглибленням вивчення впливу національної літератури XVIII століття на художню трансформацію образу козака в українському письменстві XIX – початку XXI століть.

ЛІТЕРАТУРА

- Дивович С.** Разговор Великороссии с Малороссией. *Кіевская старина*. 1882. Т. I. С. 325–365; 1882, Т. III. С. 138–146.
- Збірник козацьких літописів** : Густинський, Самійла Величка, Грабянки / Упорядн. та перекл. : Густинський літопис В. Крекотень, Літопис Самійла Величка В. Шевчук, Літопис Грабянки Р. Іванченко. Київ : Дніпро, 2006. 976 с.
- Історія Русовъ или Малой Россіи.** Сочиненіе Георгія Конискаго, архієпископа Бѣлорускаго : Репринтное воспроизведение издания 1846 года. Київ: Дзвін, 1991. 309 с.
- Корпаниук М.** Слово. Хрест. Шабля (Українське монастирсько-церковне, світське крайове літописання XVI – XVIII ст., компіляції козацького літописання XVIII ст. як історико-літературне явище). Київ : Смолоскип, 2005. 904 с.
- Корпаниук М.** Доба Івана Мазепи та її літературний портрет. *Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2012. № 21. С. 449–458.
- Летопись Самовидца по новооткрытым спискам** / Под ред. О. И. Левицкого. Киев, 1878. С. 211–319.
- Мацапура Л.** Готические мотивы в повести Е. П. Гребёнки «Нежинский полковник Золотаренко». *Русская литература. Исследования*. 2013. Вып. 17. С. 100–108.
- Україна : антологія пам'яток державотворення, X–XX ст.** : У 10 т. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2008. Т. 4 : Спроба реанімації Козацької держави (XVIII ст.) / редкол. : І. М. Дзюба [та ін.]. 528 с.
- Українська література XVIII ст.** Поетичні твори. Драматичні твори. Прозові твори. / АН УРСР; гол. ред. кол. І. О. Дзєверін, уклад., авт. вступ. ст., прим. О. В. Мишанич. Київ : Наукова думка, 1983. 697 с.
- Яворницький Д. І.** Історія запорозьких козаків. У трьох томах. Львів : Світ, 1992. Т. 3. 451 с.

REFERENCES

- Dyvovych, S.** (1882). Razghovor Velykorossyy s Malorossyeyi. [Conversation between Great Russia and Little Russia]. *Kievskaiia staryna – Kyivskaya starina* (Vol.1), (pp. 325–365); (Vol.III), (pp. 138–146) [in Russian].
- Dziuba, I. M.** (Ed.). (2008). Sproba reanimatsii Kozatskoi derzhavy (XVIII st.) [An attempt to resuscitate the Cossack state (XVIII century)]. In *Ukraina: antolohiia pamiatok derzhavotvorennia, X–XX st. – Ukraine: an anthology of monuments of state formation, X–XX centuries* (Vol. 1–10; Vol. 4). Kyiv: Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy» [in Ukrainian].
- Dzeverin, I.** (Ed.). (1983). *Ukrainska literatura XVIII st. Poetychni tvory. Dramatychni tvory. Prozovi tvory* [Ukrainian literature of the XVIII century. Poetic works. Dramatic works. Prose works]. Kyiv [in Ukrainian].
- Konyskyi, H.** (1991). *Ystoriia Rusovъ yly Maloi Rossii. Sochynenie Heorhiia Konyskaho, arkhiiiepyskopa Bѣloruskaho: Repryntnoe vosproyzvedenye yzdanyia 1846 hoda* [History of the Rus' or Little Russia. Writings of George Koniskago, Archbishop of Belarus: Reprint reproduction of the 1846 edition]. Kyiv: Dzvin [in Russian].
- Korpaniuk, M.** (2005). *Slovo. Khrest. Shablia (Ukrainske monastyrsko-tserkovne, svitske kraiove litopysannia XVI – XVIII st., kompiliatsii kozatskoho litopysannia XVIII st. yak istoryko-literaturne*

yavyshe) [*Word. Cross. Sword (Ukrainian monastic and church, secular regional chronicles of the 16th – 18th centuries, compilations of Cossack chronicles of the XVIII century as a historical and literary phenomenon)*]. Kyiv : Smoloskyp [in Ukrainian].

Korpaniuk, M. (2012). Doba Ivana Mazepy ta yii literaturnyi portret. [The age of Ivan Mazepa and her literary portrait]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist – Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood* (Issue 21), (pp. 449–458) [in Ukrainian].

Krekoten, V., Shevchuk, V., Ivanchenko, R. (Eds.). (2006). Zbirnyk kozatskykh litopysiv: Hustynskiy, Samiila Velychka, Hrabianky [Collection of Cossack chronicles: Hustynskiy, Samiyla Velichka, Grabianka]. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].

Levytskyi, O. I. (Ed.). (1878). *Letopys Samovydtsa po novootkrytym spyskam* [Chronicle of Samovydts according to newly opened lists] (pp. 211–319). Kyiv [in Russian].

Matsapura, L. (2013). Hotycheskye motyvy v povesty E. P. Hrebënky «Nezhynskiy polkovnyk Zolotarenko» [Gothic motifs in EP Hrebyonka's story "Nezhinsky Colonel Zolotarenko"]. *Russkaia lyteratura. Yssledovanyia – Russian literature. Research* (Issue 17), (pp. 100–108) [in Russian].

Yavornytskyi, D. I. (1992). *Istoriia zaporozkykh kozakiv* [History of the Zaporizhzhya Cossacks] (Vol. 1–3; Vol. 3). Lviv : Svit [in Ukrainian].